Български език, Приложение / Bulgarian Language, Supplement, 73 (2026), 109–125
Print ISSN: 0005-4283, Online ISSN: 2603-3372
doi: 10.47810/BL.73.26.PR.06

За степенуването на някои прилагателни имена (абсолютни качествени и относителни) в съвременния български език

Верка Сашева (България)
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
verka.ivanova@ts.uni-vt.bg

Обект на изследване са абсолютните качествени прилагателни имена и относителните прилагателни имена в българския език, установени в граматичната литература като разреди, които по принцип не се степенуват. Все повече обаче в речевата практика се наблюдава тяхното степенуване. Увеличаването на степенуваните форми се отчита като засилване на тенденцията към аналитизъм в съвременния български език. Търсят се причините за степенуването, които са не само лексикално, но и стилистично и прагматично обусловени, защото говорещият цели чрез степенуваните прилагателни да изрази своята оценка, понякога твърде емоционална, към предмета на речта. Детайлно се изследва преносната употреба на относителните прилагателни имена и на абсолютните качествени прилагателни, както и преминаването на относителните прилагателни към класа на качествените. Това предопределя изразяването на непределност на признака и възможността за степенуване.

Ключови думи: абсолютни качествени прилагателни имена; относителни прилагателни имена; степенуване

On the Formation of the Degrees of Comparison of Absolute Qualifying and Relational Adjectives in Contemporary Bulgarian

Verka Sasheva (Bulgaria)
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
verka.ivanova@ts.uni-vt.bg

This study deals with absolute qualifying and relational adjectives in the Bulgarian language, which, according to the grammatical literature, belong to categories that are, in

© Верка Сашева, 2026 / © Verka Sasheva, 2026

Тази статия в списание „Български език“ е с отворен достъп и се публикува под международния публичен лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0). /

This open access article of journal “Balgarski ezik” (“Bulgarian Language”) is published under the terms of Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0).

principle, not subject to gradation. However, gradation is increasingly observed in spoken language. The growing number of graded forms is interpreted as a manifestation of the tendency towards analyticism in contemporary Bulgarian. The factors motivating gradation are both lexical and stylistic-pragmatic, since speakers use graded adjectives to convey their evaluation – sometimes highly emotional – of the subject under discussion. The figurative use of both relational and absolute qualifying adjectives is analysed in detail, alongside the transition of relational adjectives into the class of qualifying ones, which underlies the possibility of grading both types of adjectives.

Keywords: absolute qualifying adjectives; relational adjectives; gradation

Възможността за степенуване на прилагателните имена произтича от семантичната им същност, т.е. те означават признак, който е количествено сравним. „Обикновено се степенуват качествените прилагателни имена поради особеностите на признака за качество като вътрешно присъщ на предмета, като собствен признак“ (Георгиев/Georgiev 1999: 284). Все повече примери обаче се наблюдават с относителни прилагателни с преносно значение, които минават към класа на качествените и започват да се степенуват. Така степенуването на относителните прилагателни, на абсолютните качествени прилагателни и на наречията в съвременния български език може да се отчете като **засилена проява на аналитизъм**. **Целта** на статията е чрез анализ на ексцерпирания материал да се изследват контекстовите преносни значения на относителните прилагателни, които им позволяват да изразяват окачествен признак и да се степенуват. Установява се зависимостта им от различни фактори – дистрибуцията със съществителното, ролята на контекста и др. **Изборът** на съответните **семантични групи**, които са обособени и разгледани в работата, е направен според класификацията на Р. Ницолова на семантичните групи относителни прилагателни в българския език (Ницолова/Nitsolova 2008: 116–117). Ексцерпираният материал е 150 примера от различни електронни източници – електронни медии, рекламни сайтове, социалните мрежи и др., като представителната извадка включва приложените 57 примера. Проверява се работната хипотеза, че относителни прилагателни от всички семантични групи се степенуват. Поради ограничеността в обема на статията се разкриват различните контекстуални значения на степенуваните форми на едно абсолютно качествено прилагателно – *жив*.

1. Въпросът за степенуването на прилагателните имена в граматичната литература

В съвременния български език най-детайлно категорията „степенуване“ е изследвана от Ст. Буров, който разглежда различни нейни аспекти – пълна характеристика на граматическата категория (Буров/Burov 1987); частни и контекстово обусловени значения на сравнителната и превъзходната степен на качествените прилагателни (Буров/Burov 2022); синонимия между формите им (Буров/Burov 2019); степенуване на имена и глаголи в българския език (Буров/Burov 1977) и др.

В Академическата граматика е отбелязано: „Относителните прилагателни означават такъв признак, който не може да се мисли в по-голяма или в по-малка степен. Затова важна тяхна граматическа особеност е, че не се степенуват“ (ГСБКЕ/GSBKE 1983: 149). Подчертава се обаче, че границата между качествени и относителни прилагателни е лабилна и може да се преминава от единия в другия лексико-граматичен разред, като „относителни преминават в качествени, когато се употребяват преносно“ (ГСБКЕ/GSBKE 1983: 50; вж. и Буров/Burov 1987: 13; Ницолова/Nitsolova 2008: 117; Куцаров/Kutsarov 2007: 70).

Б. Радева обръща специално внимание на относителните прилагателни, които са развили качествено значение (Радева/Radeva 2011: 28–36), но отбелязва, че не всички от тях се степенуват. Изследват се задълбочено прилагателни за т.нар. „общи отношения“ (Радева/Radeva 2011: 26–28).

Като се позовава на Академическата граматика, Ст. Буров също посочва степенуването като диференциален признак между качествени и относителни прилагателни (Буров/Burov 1987: 13). Неслучайно и езиковедът поставя в ядрото на прилагателните като части на речта качествените прилагателни имена, а в периферията – относителните прилагателни и абсолютните качествени прилагателни, които са дефективни по морфологичната категория *степенуване* (Буров/Burov 2023: 32–33).

М. Чоролеева в монографията си, посветена на семантичната категория „степен“, дава прагматична характеристика на невъзможността на относителните прилагателни да се степенуват: „Признаците, които не могат да се степенуват, т.е. тези, които се изразяват от относителните прилагателни, са абсолютно обективни признаци, те не зависят от отношението на говорещия или възприемащия, не се свързват с оценка и позиция от страна на говорещия“ (Чоролеева/Choroleeva 2007: 22).

По-подробно ще се спрем на различните значения на сравнителната и превъзходната степен, очертани от Ст. Буров, защото те терминологично се използват при анализа на ексцерпирания материал. Според Ст. Буров прототипичното значение на сравнителната степен е компаративното значение (*Той е по-умен от мене*), а на превъзходната степен – суперлативното значение (*Той е най-умният от нас*) (Буров/Burov 2022: 54–63). Формите за сравнителна степен имат още две контекстово обусловени значения – ексцесив (интензификация на степента на признака у един предмет при различни обстоятелства – нещо е могло да стане *още/много/значително по-хубаво*) и екватив (за равенство, за тъждество – *колкото по-*, *толкова по-*). Когато формата за сравнителна степен означава приблизителна степен на признака, липсва каквото и да е сравнение и формата е тъждествена на положителната, тогава е налице апроксиматив (*От друг по-частен (= частен) характер бяха тревогите*) (Буров/Burov 2022: 59). За да се реализира суперлативното значение, формата за превъзходна степен може да е в предикатна или субстантивна употреба, но задължително трябва да бъде члену-

вана, за да може един предмет въз основа на свой признак да се отдели от група предмети (Буров/Burov 2022: 56–57). Когато с формата за превъзходна степен се цели да се означи висока степен на признака вместо неутралната употреба на положителната степен, без да се сравняват предмети, тогава е налице елатив (Буров/Burov 2022: 61–62). Формите са нечленувани в атрибутивна употреба (*най-различни надписи = много различни надписи*).

2. Степенувани относителни прилагателни имена

В статията на Р. Русинова и А. Тихова като най-съществени причини за степенуване на относителни прилагателни се сочат „синонимизацията и действието на закона за икономия на езиковите средства“ (Русинова, Тихова/Rusinova, Tihova 2018: 208). Според нас степенуваните форми се налагат поради външноезикови причини: прагматични цели – говорещият иска да изрази някакво отношение и оценка за предмета на речта, и поради вътрешноезикови причини – възможността относителните прилагателни да развият допълнителни преносни значения, с които да се реализират тези прагматични цели. Както отбелязва и М. Чоролеева: „Именно тук е разликата между номинативните значения на относителните прилагателни имена и техните преносни значения, чрез които започват да означават друг тип признаци, имащи оценъчен характер и следователно поддаващи се на градация“ (Чоролеева/Choroleeva 2007: 23).

2.1. Прилагателни за обща принадлежност/произход – *български, американски, европейски*

Трябва да отбележим, че семантичната диференциация на относителните имена и новото качествено значение са **напълно зависими от дистрибуцията на конкретното прилагателно със съществителното**. Например относителното прилагателно *български* може да означава принадлежност на лица (на българите) и на държавата (*български език = език на българите*; *българско знаме = знаме на България* и др.), но може да означава и произход (*български писател = писател от България*, *българско розово масло = розово масло от България*) в зависимост от съществителното, с което се съчетава.

Оценъчният характер на относителното прилагателно *български* предопределя способността да бъде градиран признакът – *най-българският = най-хубавият празник (месец)*, разкриващ националната идентичност (1, 2, 3):

(1) *Честит 24 май! **Най-българският** празник* (https://www.novinite.bg/).

(2) *Кой е **най-българският** месец?* (https://www.mediacafe.bg).

(3) *Галин Цоков за 24 май: **Най-българският**, най-обединяващият и най-светъл празник* (заглавие).

(4) ***Най-българският** отбор в Канада* (https://gong.bg).

В (4) обаче формата за превъзходна степен освен качествени, оценъчни характеристики, има и количествени, които се декодират на ниво контекст: *ФК Скарбъро е най-българският отбор, защото в него играят най-много български футболисти, четирима*.

В (5) българско училище е сравнено с американско училище по признаци като иновативно и интерактивно обучение, чистота, модерно и луксозно оборудване. За да е по-въздействащо заглавието, е използван суперлатив:

(5) *73-то СОУ – **най-„американското“** училище на бъдещето* (https:// frognews.bg).

(6) *Tesla Model 3 е „**най-американска** кола“* (https://automedia.investor. bg).

В (6) *най-американската кола* е семантичен еквивалент на модел автомобил, при чието производство се използват предимно технологии и компоненти, произведени в САЩ.

Относителното прилагателно ***европейски*** е развило качествено значение, като синоними са му качествените прилагателни – *най-добър*, *най-развит* град (село) в Европа (България или Полша) (7, 8, 10, 11):

(7) *ЕС се зае да търси **най-европейския** град* (https://clubz.bg).

(8) *Калугерово – **най-европейското** село у нас* (https://btvnovinite.bg).

(9) *Алеко Константинов – „**Най-европейският** български писател“* (https://bnt.bg).

(10) *Русе – **най-европейският** град в България?* (https://news.bg).

(11) *Краков: **най-европейският** град в Полша* (https://bgurban.com).

До известна степен това значение е контекстуално обусловено, тъй като градираният признак на сравнявания предмет е признак на различна група от предмети (обекти). В (7) градираният признак стига оптималност като висока интензивност по отношение на градовете, които се степенуват като такива сред всички в Европа и се оценяват по няколко критерия – култура, креативна икономика и заобикаляща среда, с определен брой показатели към тях. Множеството от сравнявани обекти обаче може да е и по-малко – сред всички села или градове в България (8, 10) или в Полша (11). Оттук можем да направим извода, че субективната оценка на говорещия, изразена чрез преосмислено относително степенувано прилагателно, зависи от приписвания признак на множеството от предмети, чийто обхват е по-тесен или по-широк. Превъзходната степен на прилагателното в (7) разкрива градиране на признака по количество – градовете (с население над 1 000 000 души) се сравняват по показатели като броя на музеите, местата в киносалоните, посещения на туристи, работни места по индустрии, патенти, чуждестранни студенти, самолетни полети, влакове до съседни градове и качество на управлението: 1. Па-

риж, 2. Мюнхен, 3. Прага, 4. Милано, 5. Брюксел. От контекста се разбира, че градовете са степенувани в зависимост от наличие на признака в по-голямо или по-малко количество в сравнение на другите обекти, така че реално става въпрос за изразени компаративни отношения – Париж е по-европейски от Мюнхен; Мюнхен е по-европейски от Милано и т.н. В останалите примери (8, 9, 10, 11) употребата на суперлатива е стилистична, защото не признакът е в най-голямо количество в сравнявания обект, съответно Калугерово, Русе, Краков, Алеко Константинов, а тези населени места и лица носят характеристики, типични за европейските градове, села и личности. Стилистичният ефект се усилва, от една страна, на морфологично равнище от степенуваните относителни прилагателни, а от друга страна, от аналогичните синтактични конструкции – заглавия, които включват обособено приложение с такива степенувани прилагателни, което може да се трансформира и в съставен именен предикат – срв. *Калугерово – **най-европейското** село у нас*; *Най-европейското село у нас Калугерово*; *Калугерово е най-европейското село у нас*.

2.2. Относителни прилагателни за предназначение – *женски*, *дамски*, *мъжки*, *гейски*

Както и при другите относителни прилагателни, семантичната диференциация на този вид прилагателни е зависима от дистрибуцията със съществителното, което поясняват. Така например *женски*, *дамски*, *мъжки*, *гейски* в словосъчетанията: *женски обувки* (*обувки за жени*), *дамски парфюм* (*парфюм за дами*), *мъжка риза* (*риза за мъже*), *гейски аксесоари* (*аксесоари за гейове*), са относителни прилагателни за предназначение. Но в съчетание с други съществителни те изразяват други отношения:

(12) *Монах се размонашил заради **гейски мераци** на свещеници* (=мераци, характерни за гейове, а не предназначени за гейове) (https:// komentator.bg).

(13) *Галъп: 78% от българите са против **гейски сватби*** (=сватби между гейове) (https://frognews.bg).

Много често експресивността на медийните заглавия се засилва от степенувани относителни прилагателни, които привличат читателския интерес:

(14) ***Най-гейското** видео стана тотален хит в нета* (https:// www. dnes.bg).

(15) *Това е **най-гейската** кола за 2018 година* (https://auto.dir.bg).

(16) *В **най-женския** месец: щастието започва с грижа за себе си* (https://makeup.bg).

(17) *Избраха **най-женския** филм на 2020-та* (https://radiofmplus.bg).

(18) *Петте **най-мъжки** закуски* (https://sportal.bg).

Ако в някои примери дори само словосъчетанието е достатъчно за рецепцията на преосмислената лексикална семантика на относителното прилагателно – (14) *най-гейското видео*, (15) *най-гейската кола*, (16) *най-женския месец*, то в други случаи е необходим широкият контекст, за да се декодира интенцията на автора на изказването – (17) *най-женски филм*, (18) *най-мъжки закуски*. Както отбелязва Ст. Буров за степенуваните качествени прилагателни: „Формите на степените за сравнение функционират в изречението, взаимодействат с контекст, което позволява да се формулират контекстово обусловените, частни значения на степените“ (Буров/Burov 2019: 364). Това с пълна сила важи и за степенуваните относителни прилагателни.

Например:

Най-женският филм – не е най-предпочитаният филм от жени, а филм, който е в номинацията за най-добра женска роля.

Най-мъжките закуски – това не са закуските, които са най-типични и полезни за консумация от мъжете, например спортуващи усилено, а са закуските, които най-лесно и без усилия може да си приготви всеки мъж.

Други екстралингвистични фактори, като противопоставянето по признака „пол“ (мъж – жена) и „сексуална ориентация“ (мъж – гей) в мисленето на голяма част от хората, може би мотивират употребата на степенуваните относителни прилагателни за предназначение, образувани от тези съществителни, като изразяват скритата субективна оценка на пишещия:

(19) *Мъжете ядат мексиканско, а гейовете – суши. […] Сушито е може би* ***най-гейската храна*** *на света* (https://frognews.bg).

(20) *Фирмата е направила допитване до своите клиенти, като въпросът е бил един – „Коя според тях е* ***най-мъжката кола*** *на света?“ […] На другия край, като „****най-женски****“ автомобили са посочени Volkswagen Beetle (31%), Mazda Miata / MX-5 (20%)* (https://autome dia.investor.bg).

Именно това противопоставяне между *женски* и *мъжки*, *мъжки* и *гейски* като че ли провокира говорещият (пишещият) да изрази оценка и предопределя окачествяването и степенуването на тези прилагателни. Например не бяха открити степенувани относителни прилагателни за предназначение от типа: *ученическа чанта*, *детски книги* и т.н. Както отбелязват Р. Русинова и А. Тихова (Русинова, Тихова/Rusinova, Tihova 2018: 214), една от причините за степенуването на относителните прилагателни е стремежът към езикова икономия, напр. *Сушито е най-гейската храна на света = Сушито е най-предпочитаната от гейове храна в света* и т.н. По-стегнатият израз със суперлатив е по-експресивен и въздействащ. Много често от относителни прилагателни се образуват и степенувани наречия с качествени характеристики: *Въпреки това, през ноември 2022 г. Роби заяви пред Vanity Fair, че Disney не проявява интерес към нейната идея за „****по-женски на-***

сочен**“ филм* (https://www.plovdiv24.bg/novini) – филм, който е предназначен за жените, насочен повече към жените, близък до техните интереси и разбирания, срв. *Излизане **по женски; ***По-женски** насочена филмова продукция*. Но тези наречия ще бъдат обект на самостоятелно изследване.

2.3. Относителни прилагателни, означаващи време, място и поредност

В Академическата граматика тези прилагателни са назовани „прилагателни, означаващи други отношения“ (ГСБКЕ/ GSBKE 1983: 156). Относителни прилагателни, които характеризират даден обект откъм време, започват да маркират черти, признаци за дадения период от време – сезон, ден, година, назован от мотивиращото съществително име (*зима – зимен*, *лято – летен*):

(21) *Хороскоп за юли: Ето какво ни очаква през **най-летния** месец* (https://www.vesti.bg).

(22) *Кой е **най-летният** цвят?* (https://www.elle.bg).

(23) ***Най-зимният** месец си отива!* (https://btvnovinite.bg).

(24) *Несъмнено **най-зимният** аксесоар е топлият шал* (https://gang.bg/news).

(25) *Кои зодии имат **най-пролетен** характер?* (https://www.actualno.com).

Допълнителните качествени значения, които развиват тези относителни прилагателни, са свързани с денотата на мотивиращото име: *летен месец – най-летния месец* ‘най-типичния за лятото месец със своите горещини, най-топлият месец от лятото’. Признаци, характерни за пролетта като сезон – променливо време, ту топло, ту студено, се пренасят метафорично върху представителите (лица) от няколко зодии – (25) *Кои зодии имат **най-пролетен** характер* ‘който се отличава с променливо настроение, колебливост, неувереност’. Както вече беше отбелязано, степенуваните относителни прилагателни често са част от устойчиви словосъчетания, които са самодостатъчни за декодиране на новото качествено значение (*най-летен месец*, *най-зимен месец*, *най-пролетен характер*), но понякога ни трябва по-широк контекст. Например под *най-летен цвят* (22) асоциациите ни насочват към цвят, типичен за лятото, и можем да предположим, че това е бялото или жълтото. Но от статията се разбира, че се има предвид цвят, който е най-модерен, актуален за съответното лято, а не за лятото въобще, и това е синият цвят.

Степенуваните форми не само имат допълнителна стилистична окраска, доколкото разкриват субективната авторова преценка за интензивност на признака в най-висока степен, но и осъществяват допълнителна идентифицираща референция:

Зимният месец си отива – един определен за адресанта месец през зимата, месец от зимата.

Най-зимният месец си отива (23) – не кой да е зимен месец, а един от всички, който е най-студеният, с най-типични за зимата температура, обикновено това е месец януари, въпреки че в статията става въпрос за месец февруари. Определен е и за адресанта, и за адресата.

С по-ниска честота на употреба са сравнителните форми на относителните прилагателни, които развиват качествено значение и стават еквивалентни на качествени прилагателни – *по-зимен = по-студен*. Те се срещат както с компаративното си значение (26), така и с апроксимативното си значение (27):

(26) *Синоптик: Февруари ще е* ***по-зимен*** *от януари, но ще има и много слънчеви дни* (https://www.168chasa.bg).

(27) *Синоптик: До около 20 март оставаме в* ***по-зимен*** *режим* (https://www.dnes.bg).

Поради своята стилистична маркираност те често са част от рекламни текстове в социалните мрежи:

(28) *Октомври е тук по-топъл, по-слънчев и* ***по-летен от всякога****! Заповядайте в Копривщица и се насладете на красивата природа, величествената история и чистия въздух* (https://www.facebook. com).

(29) *Хей, хей! Soul Terrain се завърна от морето* ***по-летен*** *и освежен* ***от всякога****! За „добре дошли“ те изкушаваме с* ***най-блестящия*** *Аперол шприц, който някога си опитвал* (https://www.instagram).

Формата за сравнителна степен *по-летен* има не толкова компаративно, колкото ексцесивно значение. Интензификатор е съчетанието от местоименното наречие и предлога – *от всякога*. Рекламите за почивка в къщата за гости (28) и за ресторанта (29), който отваря отново врати в София, са силно въздействащи със стилистично маркираното степенувано прилагателно в преносно значение – *по-летен* ‘с лятно, зареждащо настроение’. Дори сравнителната степен се конкурира на контекстово ниво с превъзходната степен – (29) *се върна по-летен от всякога = се върна с най-лятното настроение*. В преносното си значение прилагателното *блестящ* (29) съдържа абсолютна степен на признака ‘изключителен, невероятен, най-добър, най-хубав’, но суперлативът засилва този признак и служи на функциите на рекламния текст.

Други относителни прилагателни, които могат да означават място, свързано с предмета, и пространствено разположение (*вътрешен*, *външен*, *заден*, *преден*, *ляв*, *десен* и т.н.) (вж. Ницолова/Nitsolova 2008: 116–117), като *морска градина* (*градина до морето*, *край морето*), *селски път* (*път в селото*), *со-*

фийски улици (*улици в София*), също се срещат степенувани. Отново подчертаваме относителността на семантичната класификация на този лексико-граматичен разред прилагателни, защото в зависимост от пояснявания обект отношенията между прилагателното и определяемото могат да са различни, например *селско момче* (*момче от село* – произход) и *селски улици* (*улици на село*, *в селото*). Относителното прилагателно *селски* развива преносно значение ‘който е характерен, присъщ за прост, ограничен човек, без образование и култура’. Така лексемата има пейоративна функция, като се изразява пренебрежение, затова и започва да се степенува:

(30) *Гурбетчия отсече: Това са мадамите с* ***най-селското*** *излъчване в Европа…* (https://blitz.bg).

(31) *Годините и скромният ми опит ме научиха, че* ***най-селското*** *и тесногръдо поведение е да имаш очаквания и предварителна нагласа към хората* (https://divamagazine.bg).

Негативната отрицателна оценка на говорещия може да е насочена не само към лица, но и към нелица, тогава *най-селското* означава ‘най-слабо развитото, неиновативно летище, в което липсва организация и информация за пътниците’:

(32) *Защо България има* ***най-селското*** *летище в Европа?!* (https://glasnews.bg).

Не е предмет на изследване функционално-семантичната категория *степен* (вж. Чоролеева/Choroleeva 2007), но ще отбележим само, че и по лексикален път може да се изразява интензивност със същите относителни прилагателни и други лексикални интензификатори:

(33) ***Супер селски изпълнения*** (https://georginedelchev.com).

(34) ***Диви селски*** *изпълнения* (https://bul-mamma.com).

Тъй като морето се свързва в съзнанието на човек с нещо приятно, отпускащо, релаксиращо, вдъхновяващо, относителното прилагателно *морски* е с положителна конотация, а със степенуваното прилагателно се изразява емоционална положителна оценка на говорещия към предмета на речта. Неслучайно повечето ексцерпирани примери са от рекламни текстове:

(35) *Време беше да направим и в синьо* ***най-морската*** *рокля* (https://www.facebook.com) = най-хубавата рокля за море, с десен, кореспондиращ с морето.

(36) *Заведението с* ***най-морската*** *атмосфера в града* (https://www.facebook.com) = най-хубавата морска атмосфера

(37) ***Най-морската*** *плажна чанта Котвички в бяло и синьо* (https://promoclub.bg) = чанта в цветово отношение с морски десен, в синьо с котви.

По-рядко се срещат форми за сравнителна степен, като те имат не толкова компаративно, а аксцесивно значение и експресивна функция в медийните заглавия:

(38) *За един **по-морски** и по-атрактивен Бургас* (https:// gradat.bg).

Авторовото внушение в (38) е, че градът трябва да стане *по-морски* в сравнение не с другите морски градове, а промишлеността да се изтегли от морето в по-крайните райони и да е предпочитано курортно място.

Ако при някои употреби на тези прилагателни формата за сравнителна степен все пак има компаративно значение, то при относителните прилагателни за пространствени отношения и поредност степенуваните форми не означават по-малко или повече застъпване на признака (вж. и Чоролеева/Choroleeva 2013: 250–254; Радева-Гезенчова/Radeva-Gezenchova 2020: 91–99), а поредност на предмета (обекта) по темпоралната ос:

(39) *Както бях споменал в **по-предишен** пост, целта ми е да качвам мускулна маса натурално*
(https://www.instagram.com/p/CurXheqt3ut/).

(40) *Звуци, които всички знаем от някакъв **по-предишен** праисторически живот* (https://www-it.fmi.uni-sofia.bg).

С превъзходната степен на лексемата *последен* също не се изразява суперлативно значение, а се цели „да се подчертае завършеността, крайността на представеното отношение в пространството и във времето“ (Радева-Гезенчова/Radeva-Gezenchova 2020: 97). Стилистично маркирана обаче е формата при повторението на частицата *най-*, като се показва и някаква категоричност от страна на говорещия:

(41) ***Най-най-най-последен шанс***
*В караницата с крайнолевия гръцки премиер Ципрас досега бяха поставяни какви ли не срокове, крайни срокове, дори **най-крайни срокове*** (https://www.standartnews.com).

В прякото си значение двете прилагателни *последен* и *краен* не предполагат степенуване, защото изразяването на краен предел е заложено в тяхната семантика:

последен ‘1. Който е накрая, в редица, поредица от еднородни лица, неща и след него няма друг; краен’;

краен ‘1. Който се намира в края на нещо, който е последен по място в редицата’ (https://ibl.bas.bg/rbe/).

От граматико-семантична гледна точка дори могат да се определят като неправилни, но тези употреби са обосновани от стилистичен и прагматичен аспект.

2.4. Относителни прилагателни, означаващи веществен произход на определяния обект

В немалка част от примерите сравнителната и превъзходната степен на степенуваните относителни прилагателни нямат компаративно и суперлативно значение (по същество въобще няма наличие на сравнение на признака в по-малка или по-голяма степен или на признак в най-голяма степен). Те са стилистично маркирани в рекламни текстове, за да може говорещият да акцентува на съответния признак:

(42) ***По-шоколадов*** *или* ***по-плодов*** *обичаш своя „по-така“ десерт*? (https://www.instagram.com/nestleicecream.bg/reel/C9WrD8pt1Yl).

В (42) става въпрос за шоколадов и за плодов сладолед, а не за смесен, с преобладаващ шоколадов или плодов вкус. В други случаи (43, 44, 45, 46) превъзходната форма означава ‘с по-голямо количество шоколад’, като асоциацията е, че всеки харесва шоколада и затова колкото тортата е с повече шоколад, толкова е по-вкусна:

(43) *И отново* ***най-шоколадовата торта*** (https://pep-4o.blogspot.com).

(44) ***Най-шоколадовата*** *и сочна торта* (https://boutique dekristina.com).

(45) Прогонете *зимната депресия с* ***най-шоколадовата*** *торта* (https://www.zajenata.bg).

(46) ***Най-шоколадовият десерт*** *в света! Торта „Шоколадово трио“!* (https://www.youtube.com).

Окачествяването на признака при това прилагателно определя преносното му значение и свързването му в устойчивото съчетание *най-шоколадов тен* ‘тъмнокафяв тен, с цвят като на шоколад’:

(47) *За най-добро настроение,* ***най-шоколадов*** *тен с най-добрата марка солариуми* (https://www.instagram.com/chocolate).

Често пренасянето на качества и признаци от различни предмети върху други предмети или лица по сходство определя използването на относителни прилагателни в даден контекст с тяхото контекстуално преносно значение – *стъклен човек* – ‘човек, податлив на контузии, лесно раним и лесно се чупят костите му като стъкло’; *златен гьол* – ‘място, в което са инвестирани много пари, скъпа придобивка’:

(48) *Бензукан минава за „****най-стъкления****“ футболист на „Герена“, като твърде често лекува травми* (https://gong.bg/bg-football).

(49) *Румен Петков: Златният гьол сега е* ***по-златен*** (https://www.novinite.bg).

Тези метафорични употреби са много по-въздействащи в сравнение с контекстово синонимните качествени прилагателни – *крехък човек – стъклен човек*; *скъпа придобивка – златна придобивка*.

3. Степенувани абсолютни качествени прилагателни

Абсолютните качествени прилагателни, които означават цветове или някакви други точно неизмерими свойства и признаци (*жив*, *мъртъв*, *бос*, *гол*), обикновено се сочат в граматичната литература, че не се степенуват (Куцаров/Kutsarov 2007: 69; вж. и Ницолова/Nitsolova 2008: 116). „Но в определени случаи и те могат да се степенуват, като по този начин се сближават с т.нар. качествено-оценъчни прилагателни, от които нормално се образуват степени за сравнение“ (Буров/Burov 1987: 13–14). Те са контекстово обусловени, стилистично значими и с прагматична функция, както и досега коментираните форми. Поради ограничеността в обема на материала ще разгледаме контекстовите значения на степенуваното прилагателно *жив*, което преобладаваше в експерпираните примери:

(50) *Кой е* ***по-жив*** *днес – Бай Ганьо или Алеко* (https://www.vesti.bg).

(51) *С всяка година Ботев е* ***все по-жив*** (https://bnr.bg/sofia).

(52) *Михал Камбарев: Гласувах за един* ***по-жив*** *Смолян* (https://www.focus-news.net).

В едни случаи изпъква компаративното значение (50) със семантика ‘който има по-голямо присъствие днес’ – Бай Ганьо е по-жив от Алеко или обратно , в други е налице интензифициране на метафорично окачествения признак у един предмет, като лексикалният интензификатор е *все*, *един*, а семантиката е: ‘с всяка година все повече се пази споменът за Ботев’ (51), ‘по-развит, по-оживен Смолян’ (52).

С ексцесивно значение *по-жив* може да е стилистичен синоним на превъзходната степен, като в посочените примери лексикалният интензификатор е обобщителното местоименно наречие/местоимение *всякога/всички* (*по-жив от всякога/от всички = най-жив*):

(53) *Наско Сираков: Левскарският дух е* ***по-жив от всякога*** (https://bnr.bg/horizont).

(54) *Адриано Челентано –* ***по-жив от всички*** *живи* (https://trud.bg) = жизнен, деен на старини, отдава се на хобито си – часовникарството, изразява мнение по различни обществени въпроси.

Превъзходната степен на *жив* се среща по-рядко от сравнителната или в устойчиви словосъчетания като *най-живата картина*, *най-живите спомени* ‘най-ярките, с най-голяма изобразителна стойност’, или в експресивни изрази от типа *най-жив от всички живи*:

(55) *Кои са моментите във Вашата кариера, за които имате* ***най-живи*** *спомени и намирате за най-важни?* (https://www.economy.bg).

(56) *Вие желаете плосък LCD дисплей с възможно най-висок контраст и* ***най-жива*** *картина* (https://www.philips.bg).

(57) *Сталин се оказа „****най-живият*** *от всички живи“* (https://voenenlekar.blogspot.com).

В заключение въз основа на анализирания ексцерпиран материал със степенувани относителни и абсолютни качествени прилагателни можем да направим следните изводи:

1. С по-висока фреквентност са формите за превъзходна степен на относителните прилагателни, отколкото формите за сравнителна степен. Вероятно това се дължи на тяхната по-голяма експресивност в определени контексти.

2. От всички семантични групи относителни прилагателни бяха ексцерпирани и анализирани степенувани относителни прилагателни – за принадлежност, за притежание, за веществен произход, за време, място и пространствени отношения и др., което показва, че все повече може да се говори за степенуване и сред относителните прилагателни и това не са единични употреби. По този начин се опровергава установеното в граматичната традиция твърдение, че относителните прилагателни не се степенуват.

3. Преобладава контекстово обусловеното ексцесивно значение на сравнителна степен за сметка на същинското компаративно. Както то, така и синонимията между формите на двете степени са стилистично маркирани и прагматично значими.

4. Придобиването на преносно качествено значение зависи преди всичко от тесния контекст (дистрибуцията с конкретно съществително) – *най-летния сезон*, *най-българския празник*. Но понякога значението на степенуваните прилагателни се декодира въз основа на широкия контекст и авторовото намерение, изразено на текстово равнище (*най-мъжките закуски*, *най-летния цвят*). Преносимостта се основава както на сходството на признаци, качества на денотата на мотивиращото съществително, които се приписват на денотата, назован с определяемото, така и в резултат на установени обективни връзки между тях.

5. Дори прилагателни, които означават краен предел, завършеност и не са с преносна употреба (*краен*, *последен*), се степенуват необосновано от граматико-семантично гледище, но мотивирано от стилистично и прагматично – привлича се вниманието и са въздействащи.

ЛИТЕРАТУРА

Буров 1977: *Буров, Ст.* Към въпроса за степенуването на имена и глаголи в българския език. – *Rocznik Slawistyczny*, т. 38, кн. 1, с. 57–69.

Буров 2019: *Буров, Ст.* Към въпроса за степенуването на прилагателните имена и наречията в съвременния български книжовен език. – *Български език*, № 2, с. 104–110.

Буров 2019: *Буров, Ст.* Синонимна употреба (взаимозаменяемост) на степените за сравнение в българския език. – *Български език*, № 6, с. 508–515.

Буров 1987: *Буров, Ст.* Степените за сравнение в съвременния български език. София, Народна просвета.

Буров 2022: *Буров, Ст.* Степените за сравнение: компаратив, суперлатив, апроксиматив, елатив, екватив, ексцесив. – В: *Мултикултурализъм и многоезичие. Сборник с доклади от Тринадесетите международни славистични четения – София, 21–23 април 2016 г. Т. III. Морфология, синтаксис, прагматика. Юбилейна научна сесия в чест на проф. д.ф.н. Руселина Ницолова.* София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 54–64.

Буров 2023: *Буров, Ст.* Ядро и периферия в частите на речта. – *Български език.* Приложение 2023, с. 21–41.

Георгиев 1999: *Георгиев, Ст.* Морфология на българския книжовен език. Велико Търново, Абагар.

ГСБКЕ 1983: *Граматика на съвременния български книжовен език.* Т. 2. Морфология. София, Издателство на БАН.

Куцаров 2007: *Куцаров, И.* Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.

Ницолова 2008: *Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Радева 2011: *Радева, Б.* Относителните прилагателни имена в съвременния български език (семантика, граматика). Автореферат на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. София.

Радева-Гезенчова 2020: *Радева-Гезенчова, Б.* За невъзможното степенуване на прилагателни имена. – В: Коева, Св., М. Стаменов (съст.). *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2020 година)*. Т. I. София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 91–99.

Русинова, Тихова 2018: *Русинова, Р., А. Тихова*. Към въпроса за особеностите при степенуване на прилагателните имена в съвременния български език. – В: Иванова, Д. (ред.). *Годишник на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Факултет по хуманитарни науки*. Т. XXIX. Шумен, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, с. 204–222.

Чоролеева 2007: *Чоролеева, М.* Семантичната категория „степен“ и нейното изразяване в българския език. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.

Чоролеева 2013: *Чоролеева, М.* Изразяване на значения за място и време от прилагателни и наречия и частицата по- в българския език. – В: *70 години българска академична лексикография.* София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, с. 350–354. <https://core.ac.uk/download/pdf/228902766.pdf>.

REFERENCES

Burov 1977: *Burov, St.* Kam vaprosa za stepenuvaneto na imena i glagoli v balgarskiya ezik. – *Rocznik Slawistyczny*, t. 38, kn. 1, s. 57–69.

Burov 2019: *Burov, St.* Kam vaprosa za stepenuvaneto na prilagatelnite imena i narechiyata v savremenniya balgarski knizhoven ezik. – *Balgarski ezik*, N 2, s. 104–110.

Burov 2019: *Burov, St*. Sinonimna upotreba (vzaimozamenyaemost) na stepenite za sravnenie v balgarskiya ezik. – *Balgarski ezik*, N 6, s. 508–515.

Burov 1987: *Burov, St.* Stepenite za sravnenie v savremenniya balgarski ezik. Sofia, Narodna prosveta.

Burov 2022: *Burov, St.* Stepenite za sravnenie: komparativ, superlativ, aproksimativ, elativ, ekvativ, ekstsesiv. – In: *Multikulturalizam i mnogoezichie. Sbornik s dokladi ot Trinadesetite mezhdunarodni slavistichni cheteniya – Sofia, 21–23 april 2016 g. T. III. Morfologiya, sintaksis, pragmatika. Yubileyna nauchna sesiya v chest na prof. d.f.n. Ruselina Nitsolova.* Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, s. 54–64.

Burov 2023: *Burov, St.* Yadro i periferiya v chastite na rechta. – *Balgarski ezik.* Prilozhenie 2023, s. 21–41.

Choroleeva 2007: *Choroleeva, M.* Semantichnata kategoriya “stepen” i neynoto izrazyavane v balgarskiya ezik. Sofia, Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.

Choroleeva 2013: *Choroleeva, M.* Izrazyavane na znacheniya za myasto i vreme ot prilagatelni i narechiya i chastitsata po- v balgarskiya ezik. – In: *70 godini balgarska akademichna leksikografiya*. Sofia, Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, s. 350–354. <https://core.ac.uk/download/pdf/228902766.pdf>.

Georgiev 1999: *Georgiev, St.* Morfologiya na balgarskiya knizhoven ezik. Veliko Tarnovo, Abagar.

GSBKE 1983: *Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik*. T. 2. Morfologiya. Sofia, Izdatelstvo na BAN.

Kutsarov 2007: *Kutsarov, I.* Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo “Paisii Hilendarski”.

Nitsolova 2008: *Nitsolova, R.* Balgarska gramatika. Morfologiya. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.

Radeva 2011: *Radeva, B.* Otnositelnite prilagatelni imena v savremenniya balgarski ezik (semantika, gramatika). Avtoreferat na disertatsiya za prisazhdane na obrazovatelnata i nauchna stepen “doktor”. Sofia.

Radeva-Gezenchova 2020: *Radeva-Gezenchova, B.* Za nevazmozhnoto stepenuvane na prilagatelni imena. – In: Koeva, Sv., M. Stamenov (Eds.). *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik "Prof. Lyubomir Andreychin" (Sofia, 2020 godina).* T. I. Sofia, Izdatelstvo na BAN "Prof. Marin Drinov", s. 91–99.

Rusinova, Tihova 2018: *Rusinova, R., A. Tihova.* Kam vaprosa za osobenostite pri stepenuvane na prilagatelnite imena v savremenniya balgarski ezik. – In: Ivanova, D. (Eds.). *Godishnik na Shumenskiya universitet "Episkop Konstantin Preslavski", Fakultet po humanitarni nauki.* T. XXIX. Shumen, Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski", s. 204–222.

✉ *Доц. д-р Верка Сашева*
Катедра „Съвременен български език"
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий"
ул. „Теодосий Търновски" № 2, 5003 Велико Търново, България

✉ *Assoc. Prof. Dr. Verka Sasheva*
Department of Modern Bulgarian Language
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
2 T. Tarnovski, 5003Veliko Tarnovo, Bulgaria